

**OLIV TA'LIM TIZIMIDA SOFT SKILLSNI RIVOJLANTIRISHNING
NAZARIY ASOSLARI, XALQARO TAJRIBALAR VA MILLIY TA'LIM TIZIMIGA
MOSLASHTIRISHNING METODOLOGIK ASOSLARI**

Igamberdiyeva Gulmira

348-DMTT direktori

Annotatsiya: Mazkur tezisda oliy ta'lim tizimida yumshoq ko'nikmalarni rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari, ularning zamonaviy mehnat bozori sharoitidagi ahamiyati, xalqaro tajribada shakllangan ilg'or yondashuvlar hamda ularni O'zbekiston oliy ta'lim tizimiga moslashtirish imkoniyatlari tahlil qilingan. Yumshoq ko'nikmalar kommunikativlik, tanqidiy va kreativ fikrlash, jamoada ishlash, yetakchilik, muammolarni hal etish, emotsional barqarorlik, moslashuvchanlik, vaqtni boshqarish, tashabbuskorlik va uzluksiz o'rganish kabi universal kompetensiyalar majmui sifatida yoritilgan. Shuningdek, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti, Yevropa Ittifoqi, Amerika Qo'shma Shtatlari va Singapur tajribalari misolida oliy ta'limda yumshoq ko'nikmalarni shakllantirishning samarali mexanizmlari ko'rib chiqilgan. Xalqaro tajribalarni milliy ta'lim tizimiga tayyor shaklda ko'chirish emas, balki mahalliy ijtimoiy-madaniy muhit, mehnat bozori talablari, ta'lim yo'nalishlari xususiyati va talabalarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda moslashtirish zarurligi asoslangan. Shu bilan birga, oliy ta'limda yumshoq ko'nikmalarni rivojlantirishning maqsadli, mazmuniy, jarayonli, diagnostik va natijaviy komponentlardan tashkil topgan metodologik modeli taklif etilgan.

Kalit so'zlar: yumshoq ko'nikmalar, oliy ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv, kommunikativ kompetensiya, tanqidiy fikrlash, kreativlik, jamoada ishlash, yetakchilik, xalqaro tajriba, mehnat bozori, metodologik yondashuv, uzluksiz ta'lim.

KIRISH

Bugungi kunda jahon iqtisodiyotida yuz berayotgan raqamli transformatsiya, sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi, avtomatlashtirish jarayonlari va mehnat bozorining tarkibiy o'zgarishi natijasida mutaxassislar qo'yiladigan talablar ham tubdan yangilanib bormoqda. Zamonaviy mehnat bozori oliy ta'lim muassasasi bitiruvchisidan faqat o'z kasbi yoki mutaxassisligi bo'yicha nazariy bilim va texnik ko'nikmalarga ega bo'lishni emas, balki o'z bilimni real vaziyatlarda mustaqil qo'llay olish, odamlar bilan samarali muloqot qilish, jamoada ishlash, turli muammolarni tahlil qilish, tezkor va asoslangan qaror qabul qilish, o'zgarishlarga moslashish hamda kasbiy faoliyati davomida o'z bilim va ko'nikmalarini muntazam yangilab borishni ham talab qilmoqda. Shu sababli zamonaviy ta'lim tizimida mutaxassis tayyorlash jarayoni faqat kasbiy bilimlarni shakllantirish bilan cheklanmasdan, uning shaxsiy, ijtimoiy, kommunikativ va boshqaruvga oid kompetensiyalarini ham kompleks rivojlantirishga yo'naltirilishi zarur.

Yumshoq ko‘nikmalar aynan ana shu talablarni qamrab oluvchi universal kompetensiyalar majmui hisoblanadi. Ular shaxsning muayyan vazifani texnik jihatdan bajarish qobiliyatidan ko‘ra, bu vazifani qanday tashkil etishi, boshqalar bilan qanday hamkorlik qilishi, axborotni qanday tahlil qilishi, qanchalik mas’uliyat bilan qaror qabul qilishi va murakkab vaziyatlarda o‘z xatti-harakatini boshqara olishini ifodalaydi. Zamonaviy ish beruvchilar malakali xodimni baholashda uning diplomiga yoki nazariy bilimiga emas, balki kommunikativlik, tanqidiy fikrlash, mas’uliyatlilik, tashabbuskorlik, jamoada ishlash, yetakchilik va moslashuvchanlik kabi xususiyatlariga ham alohida e’tibor qaratmoqda. Shu jihatdan oliy ta’lim tizimida yumshoq ko‘nikmalarni rivojlantirish masalasi nafaqat pedagogik, balki iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyatga ega strategik vazifa sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Jahon miqyosida olib borilayotgan tadqiqotlarda ham insonning texnik bilimlari bilan bir qatorda uning tahliliy fikrlashi, kreativligi, moslashuvchanligi, emotsional barqarorligi va ijtimoiy munosabatlar o‘rnata olish qobiliyati kelajak kasblari uchun muhim omil sifatida qayd etilmoqda. Ayniqsa, sun’iy intellekt va raqamli texnologiyalar keng joriy etilayotgan sharoitda bir qator texnik operatsiyalarni avtomatlashtirish mumkin bo‘lsa-da, insonning muloqot qilish, hamkorlik qilish, qaror qabul qilish, ijodiy fikrlash va axloqiy mas’uliyat bilan harakat qilish kabi xususiyatlari o‘z ahamiyatini yanada oshirmoqda. Demak, oliy ta’lim tizimida yumshoq ko‘nikmalarni rivojlantirish masalasi zamonaviy raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning muhim sharti hisoblanadi.

O‘zbekistonda ham oliy ta’limni modernizatsiya qilish, o‘quv dasturlarini ilg‘or xalqaro tajribalar asosida takomillashtirish, nazariy bilim berishga yo‘naltirilgan ta’limdan amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishga asoslangan tizimga o‘tish va mehnat bozorida o‘z o‘rnini topa oladigan yuqori malakali mutaxassislarini tayyorlashga katta e’tibor qaratilmoqda. Bu esa milliy oliy ta’lim tizimida yumshoq ko‘nikmalarni rivojlantirishning nazariy asoslarini chuqur tahlil qilish, ilg‘or xalqaro tajribalarni o‘rganish va ularni O‘zbekistonning ijtimoiy-madaniy hamda iqtisodiy sharoitlariga moslashtirishning metodologik mexanizmlarini ishlab chiqishni talab etadi.

Asosiy qism. Yumshoq ko‘nikmalar tushunchasi ilmiy adabiyotlarda turlicha talqin qilinadi. Ayrim tadqiqotlarda u shaxslararo ko‘nikmalar, boshqalarida ijtimoiy-emotsional kompetensiyalar, ko‘chiriluvchan ko‘nikmalar, umumiy kompetensiyalar yoki XXI asr ko‘nikmalari sifatida izohlanadi. Biroq mazkur tushunchalarning barchasini birlashtiruvchi jihat shundan iboratki, ular shaxsning muayyan kasbiy faoliyatni samarali tashkil etishi, atrofdagilar bilan hamkorlik qilishi, o‘z fikrini ifodalashi, muammolarni tahlil qilishi va o‘z xatti-harakatlarini boshqarishi bilan bog‘liqdir. Shu nuqtayi nazardan, yumshoq ko‘nikmalarni bir faoliyat turidan boshqasiga ko‘chirilishi mumkin bo‘lgan, shaxsning professional va ijtimoiy muvaffaqiyatini ta’minlaydigan universal kompetensiyalar majmui sifatida talqin qilish mumkin.

Kompetensiyaviy yondashuvning rivojlanishida D. Maklellandning ishlari muhim ahamiyatga ega bo‘lib, u shaxsning real faoliyatdagi muvaffaqiyatini faqat an’anaviy bilim va intellekt ko‘rsatkichlari bilan baholash yetarli emasligini ta’kidlagan. Keyinchalik R.

Boyatsis kompetensiyalarni samarali professional faoliyat bilan bog‘liq bo‘lgan bilim, xulq-atvor va shaxsiy xususiyatlarning uyg‘unligi sifatida ko‘rib chiqqan. J. Hekman va T. Kauts tadqiqotlarida esa insonning qat‘iyatlilik, mas‘uliyatlilik, o‘zini boshqarishi va ijtimoiy munosabatlarni tashkil eta olish qobiliyati ta‘lim va mehnat faoliyatidagi muvaffaqiyatning muhim omili sifatida asoslangan. Ushbu nazariy qarashlar yumshoq ko‘nikmalarni tug‘ma va o‘zgarmas sifatlar sifatida emas, balki pedagogik ta‘sir, mashq, faoliyat va refleksiya orqali rivojlantirish mumkin bo‘lgan kompetensiyalar sifatida tushunishga imkon beradi.

Yumshoq ko‘nikmalar tarkibiga, avvalo, kommunikativ kompetensiya kiradi. Kommunikativ kompetensiya talabani o‘z fikrini og‘zaki va yozma shaklda aniq va mantiqiy ifodalashi, suhbatdoshini tinglashi, zarur savollar berishi, turli auditoriyalar bilan samarali muloqot qilishi va professional muhitda o‘z nuqtayi nazarini asoslay olishini anglatadi. Jamoada ishlash ko‘nikmasi esa boshqa ishtirokchilar bilan umumiy maqsad sari hamkorlik qilish, rollarni taqsimlash, turli fikrlarni hurmat qilish, nizolarni konstruktiv hal etish va jamoaviy natija uchun mas‘uliyatni o‘z zimmasiga olish bilan bog‘liq. Zamonaviy tashkilotlarda ko‘plab vazifalar jamoaviy shaklda bajarilishi sababli bunday ko‘nikmalar bitiruvchilarning kasbiy muvaffaqiyatini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Tanqidiy fikrlash ham oliy ta‘limda shakllantirilishi zarur bo‘lgan asosiy yumshoq ko‘nikmalardan biridir. Mazkur ko‘nikma talabani axborotni shunchaki qabul qilish emas, balki uning manbasini, ishonchliligini va mantiqiy asoslarini tekshirish, dalil va taxminni farqlash, sabab-oqibat aloqalarini aniqlash hamda asoslangan xulosa chiqarish qobiliyatini ifodalaydi. Sun‘iy intellekt va turli raqamli axborot manbalari keng tarqalayotgan bugungi sharoitda tanqidiy fikrlashning ahamiyati yanada ortmoqda. Talaba tayyor ma‘lumotni qabul qiluvchi emas, balki uni tahlil qiluvchi, tekshiruvchi va o‘z faoliyati uchun moslashtiruvchi faol subyektaga aylanishi lozim.

Kreativ fikrlash va muammolarni hal etish ko‘nikmalari ham zamonaviy mutaxassisning muhim xususiyatlaridan biridir. Kreativ fikrlash mavjud muammoga yangicha qarash, turli bilim va tajribalarni birlashtirish, noodatiy g‘oyalar va yechimlar yaratish qobiliyatini bildiradi. Muammoni hal etish esa vaziyatni tahlil qilish, muammoning sabablarini aniqlash, zarur ma‘lumotlarni to‘plash, muqobil yechimlarni ishlab chiqish va ular orasidan eng maqbul variantni tanlashni talab qiladi. Bu jarayonda mustaqil qaror qabul qilish, mas‘uliyat va natijani oldindan baholash qobiliyatlari ham rivojlanadi. Shu sababli loyiha asosida ta‘lim, muammoli ta‘lim, vaziyatli tahlil va amaliy topshiriqlar yumshoq ko‘nikmalarni shakllantirishning samarali usullaridan hisoblanadi.

Yetakchilik, moslashuvchanlik, emotsional intellekt, vaqtni boshqarish va uzluksiz o‘rganish ham zamonaviy bitiruvchining raqobatbardoshligini belgilovchi muhim ko‘nikmalardir. Yetakchilik faqat rahbarlik lavozimiga ega bo‘lishni emas, balki tashabbus ko‘rsatish, mas‘uliyat olish, boshqalarni umumiy maqsad sari yo‘naltirish va jamoada ijobiy muhit yaratishni ham anglatadi. Moslashuvchanlik insonning yangi sharoitga tez moslasha olishi, o‘z faoliyat usullarini o‘zgartira bilishi va noaniqlik sharoitida samarali harakat qilishi bilan bog‘liq. Emotsional intellekt esa o‘z hissiyotlarini anglash va boshqarish, boshqalarning holatini tushunish, empatiya ko‘rsatish va ijtimoiy munosabatlarni to‘g‘ri tashkil etish

qobiliyatini ifodalaydi. Ushbu ko‘nikmalarni oliy ta‘lim jarayonida tizimli rivojlantirish bitiruvchilarning nafaqat ish topish, balki kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatli ishlash imkoniyatlarini ham oshiradi.

Yumshoq ko‘nikmalarni rivojlantirish bo‘yicha xalqaro tajribalar orasida Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti modeli alohida ahamiyatga ega. Mazkur tashkilot yondashuvida yumshoq ko‘nikmalar ijtimoiy va emotsional kompetensiyalar doirasida ko‘rib chiqilib, ularning akademik muvaffaqiyat, kasbiy faoliyat, shaxsiy farovonlik va jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar bilan chambarchas bog‘liqligi ta‘kidlanadi. Ushbu modelda o‘zini boshqarish, hamkorlik, ochiqlik, stressga chidamlilik, mas‘uliyatlilik va ijtimoiy faollik kabi sifatlarni rivojlantirishga alohida e‘tibor beriladi. Muhimi, bu ko‘nikmalar alohida kurs orqali emas, balki ta‘lim jarayonining barcha bosqichlariga integratsiya qilinishi kerakligi ilgari suriladi. Mazkur tajriba O‘zbekiston oliy ta‘limi uchun ham muhim bo‘lib, yumshoq ko‘nikmalarni faqat alohida bir fan yoki qisqa muddatli trening bilan cheklamasdan, ularni barcha fanlar mazmuniga bosqichma-bosqich singdirish zarurligini ko‘rsatadi.

Yevropa Ittifoqi tajribasida esa yumshoq ko‘nikmalar uzluksiz ta‘lim uchun tayanch kompetensiyalar tizimi bilan bog‘lanadi. Ushbu modelda shaxsiy va ijtimoiy kompetensiyalar, o‘rganishni o‘rganish, fuqarolik, tadbirkorlik, raqamli savodxonlik, kommunikativlik va madaniy xabardorlik muhim yo‘nalishlar sifatida belgilangan. Yevropa tajribasining o‘ziga xos jihati shundaki, bu kompetensiyalar kasbiy tayyorgarlikdan ajratilmaydi, aksincha, ular loyiha, amaliyot, guruh faoliyati, mustaqil tadqiqot va real muammolarni hal qilish jarayonida shakllantiriladi. Bunday yondashuvda talaba bilimning passiv iste‘molchisi emas, balki uni real faoliyatda qo‘llay oladigan faol ishtirokchiga aylanadi. O‘zbekiston oliy ta‘lim tizimi uchun bu tajribaning muhim jihati shundan iboratki, har bir fan bo‘yicha nafaqat kasbiy bilimlar, balki qaysi yumshoq ko‘nikmalar shakllantirilishi ham oldindan belgilanishi lozim.

Amerika Qo‘shma Shtatlaridagi kasbiy faoliyatga tayyorlik yondashuvi ham oliy ta‘lim va mehnat bozori integratsiyasining samarali namunasidir. Ushbu modelda kommunikatsiya, tanqidiy fikrlash, jamoada ishlash, yetakchilik, professionallik, texnologiyalardan foydalanish va o‘z-o‘zini rivojlantirish kabi kompetensiyalar asosiy yo‘nalish sifatida qaraladi. Mazkur modelning muhim jihati har bir kompetensiyaning aniq xatti-harakatlar va ko‘rsatkichlar orqali ifodalanishidir. Masalan, kommunikativ kompetensiya faqat yaxshi gapira olish bilan cheklanmaydi, balki faol tinglash, fikrni mantiqiy bayon qilish, savol berish, axborotni turli auditoriyaga mos shaklda yetkazish va konstruktiv fikr bildirish kabi jihatlarni ham qamrab oladi. Bunday yondashuv yumshoq ko‘nikmalarni baholashni ancha aniq va obyektiv tashkil etish imkonini beradi.

Singapur tajribasida esa yumshoq ko‘nikmalar muhim tayanch kompetensiyalar sifatida mehnat bozori va uzluksiz ta‘lim bilan bog‘lab rivojlantiriladi. Ushbu modelda tanqidiy fikrlash, boshqalar bilan o‘zaro hamkorlik qilish, raqamli savodxonlik, qaror qabul qilish, muammoni hal etish, kommunikatsiya, moslashuvchanlik va tezkor o‘rganish kabi ko‘nikmalar alohida ahamiyatga ega. Singapur yondashuvining muhim xususiyati shundaki, har bir ko‘nikma mavjud yoki mavjud emas tarzida emas, balki rivojlanish darajalari asosida

baholanadi. Bu esa talabalarni boshlang‘ich, o‘rta va yuqori daraja kabi mezonlar orqali bosqichma-bosqich rivojlantirish imkonini beradi. Ushbu tajribadan O‘zbekiston oliy ta‘limida foydalanish yumshoq ko‘nikmalarni muntazam diagnostika qilish va rivojlanish dinamikasini aniqlashga xizmat qilishi mumkin.

Xalqaro tajribalarni milliy ta‘lim tizimiga moslashtirish masalasida bir muhim jihatni hisobga olish lozim: xorijiy modellarni tayyor shaklda ko‘chirish har doim ham kutilgan natijani bermaydi. Chunki har bir mamlakatning mehnat bozori, ijtimoiy qadriyatlari, muloqot madaniyati, ta‘lim an‘analari va talabalarning psixologik xususiyatlari o‘ziga xosdir. Shu sababli yumshoq ko‘nikmalarni rivojlantirish bo‘yicha xalqaro tajribalarni O‘zbekiston sharoitiga moslashtirishda kompetensiyaviy, faoliyatga yo‘naltirilgan, shaxsga yo‘naltirilgan, kontekstual va refleksiv yondashuvlarni uyg‘unlashtirish maqsadga muvofiq.

Kompetensiyaviy yondashuvda ta‘lim natijasi talabaning qancha ma‘lumotni eslab qolganligi bilan emas, balki o‘zlashtirgan bilim va ko‘nikmalarini real faoliyatda qay darajada qo‘llay olishi bilan baholanadi. Faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuv esa yumshoq ko‘nikmalarni faqat nazariy ma‘ruza orqali emas, balki amaliy mashg‘ulot, loyiha, munozara, rolli o‘yinlar, jamoaviy topshiriqlar va muammoli vaziyatlarni hal etish jarayonida shakllantirishni nazarda tutadi. Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv har bir talabaning individual ehtiyojlari, qobiliyati va rivojlanish darajasini hisobga olishga imkon beradi. Kontekstual yondashuv esa yumshoq ko‘nikmalarni talabaning bo‘lajak kasbiy faoliyatiga mos vaziyatlarda rivojlantirishni taqozo etadi. Refleksiv yondashuv yordamida talaba o‘z faoliyatini tahlil qiladi, kuchli va zaif tomonlarini aniqlaydi hamda o‘z ustida ishlash yo‘nalishlarini belgilaydi.

O‘zbekiston oliy ta‘lim muassasalarida yumshoq ko‘nikmalarni tizimli rivojlantirish uchun maqsadli, mazmuniy, jarayonli-texnologik, diagnostik va natijaviy komponentlardan iborat metodologik modeldan foydalanish mumkin. Maqsadli komponent mehnat bozori va mutaxassislik ehtiyojlaridan kelib chiqib, rivojlantirilishi zarur bo‘lgan asosiy yumshoq ko‘nikmalar majmuasini aniqlashga xizmat qiladi. Mazmuniy komponent ushbu ko‘nikmalarni o‘quv dasturlari va fanlar mazmuniga integratsiya qilishni nazarda tutadi. Jarayonli-texnologik komponentda vaziyatli tahlil, muammoli ta‘lim, loyiha asosida o‘qitish, debat, rolli o‘yinlar, jamoaviy loyiha, taqdimot va turli faol metodlardan foydalaniladi. Diagnostik komponentda esa kuzatish, portfolio, o‘zini baholash, o‘zaro baholash, loyiha natijalari va vaziyatli topshiriqlar orqali kompetensiyalarning rivojlanish darajasi aniqlanadi. Natijaviy komponent esa o‘z fikrini asoslay oladigan, jamoada samarali ishlaydigan, muammolarni tahlil qiladigan, mustaqil qaror qabul qiladigan va o‘zgarishlarga moslasha oladigan raqobatbardosh bitiruvchini shakllantirishga yo‘naltiriladi.

Mazkur modelni amalga oshirishda yumshoq ko‘nikmalarni alohida fan doirasiga joylashtirishdan ko‘ra, ularni barcha fanlar va auditoriyadan tashqari faoliyat bilan integratsiya qilish samaraliroq hisoblanadi. Masalan, birinchi kurslarda kommunikativlik, vaqtni boshqarish, o‘zini anglash va jamoada ishlash ko‘nikmalariga ko‘proq e‘tibor berish, keyingi kurslarda esa tanqidiy va kreativ fikrlash, muammoni hal etish, yetakchilik, professional muloqot va loyiha boshqaruvini rivojlantirish maqsadga muvofiq. Bunday izchil

yondashuv yumshoq ko‘nikmalarni tasodifiy emas, balki bosqichma-bosqich rivojlantirish imkonini beradi.

Milliy oliy ta’lim tizimida yumshoq ko‘nikmalarni samarali rivojlantirish uchun bir necha muhim yo‘nalishlarni belgilash mumkin. Avvalo, har bir bakalavriat va magistratura ta’lim yo‘nalishi bo‘yicha zarur universal kompetensiyalar xaritasini ishlab chiqish lozim. Bunday xarita ish beruvchilar, professor-o‘qituvchilar, bitiruvchilar va soha mutaxassislarining fikrlari asosida shakllantirilishi maqsadga muvofiq. Shuningdek, fan dasturlarida har bir fan qaysi yumshoq ko‘nikmani rivojlantirishga xizmat qilishi aniq ko‘rsatilishi kerak. Bu esa ta’lim natijalarining aniqligini oshiradi va kompetensiyalarning takroriy yoki tartibsiz shakllantirilishining oldini oladi.

Pedagoglarning metodik tayyorgarligini oshirish ham muhimdir. Chunki yumshoq ko‘nikmalar an’anaviy ma’ruza va nazorat usullari bilan to‘liq shakllanmaydi. Buning uchun pedagog talaba markazli ta’lim, muammoli o‘qitish, loyiha faoliyati, debat, guruhli topshiriqlar va refleksiv metodlardan samarali foydalana olishi kerak. Shu bilan birga, oliy ta’lim muassasalari va ish beruvchilar o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish zarur. Korxona va tashkilotlar mutaxassislari ishtirokidagi mahorat darslari, amaliy loyihalar, stajirovkalar, real vaziyatlar va ustoz-shogirdlik tizimi talabalar uchun yumshoq ko‘nikmalarni professional muhitda sinovdan o‘tkazish imkoniyatini yaratadi.

Yumshoq ko‘nikmalarni baholashda faqat yakuniy imtihon yoki test natijalariga tayanish yetarli emas. Bunda talabaning kommunikativ faolligi, jamoada ishlashi, muammoli vaziyatlarni hal qilishi, taqdimot qilishi, tashabbus ko‘rsatishi va o‘z faoliyatini baholashi kabi ko‘rsatkichlarni kompleks tahlil qilish talab etiladi. Shu maqsadda portfolio, kuzatish varaqalari, kompetensiyaviy mezonlar, o‘zini baholash, o‘zaro baholash va loyiha natijalaridan foydalanish samarali natija beradi. Talabaning birinchi kursdan bitiruvga qadar yumshoq ko‘nikmalar rivojlanish dinamikasini muntazam monitoring qilish esa oliy ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, yumshoq ko‘nikmalar zamonaviy oliy ta’limning qo‘shimcha elementi emas, balki raqobatbardosh va moslashuvchan mutaxassis tayyorlashning muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda. Texnologik rivojlanish, sun’iy intellekt va mehnat bozoridagi o‘zgarishlar texnik vazifalarning ayrim qismini avtomatlashtirayotgan bir sharoitda insonning kommunikatsiya, hamkorlik, tanqidiy va kreativ fikrlash, yetakchilik, mas’uliyat va moslashuvchanlik kabi sifatlari tobora katta ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli oliy ta’lim tizimi bitiruvchini faqat bilimli emas, balki o‘z bilimini real vaziyatlarda qo‘llay oladigan, jamoada samarali ishlaydigan va o‘z faoliyatini mustaqil boshqara oladigan mutaxassis sifatida tayyorlashi zarur.

Yumshoq ko‘nikmalarning nazariy tahlili ularning tug‘ma va o‘zgarmas sifatlar emas, balki maqsadli pedagogik faoliyat, amaliy mashg‘ulot, hamkorlik, refleksiya va tajriba orqali rivojlantirilishi mumkinligini ko‘rsatadi. Shu sababli oliy ta’lim muassasasining vazifasi talabaga yumshoq ko‘nikmalar haqida nazariy bilim berish bilan cheklanmasdan, ularni turli o‘quv va professional vaziyatlarda namoyon etish, sinab ko‘rish va takomillashtirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishdan iborat bo‘lishi kerak.

Xalqaro tajribalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, rivojlangan ta’lim tizimlarida yumshoq ko‘nikmalar alohida fan doirasida emas, balki ta’lim dasturlarining umumiy natijasi sifatida shakllantiriladi. Ular aniq kompetensiyalar va xulq-atvor ko‘rsatkichlari asosida ifodalanadi, ta’lim jarayonining barcha bosqichlariga integratsiya qilinadi va muntazam baholab boriladi. Biroq xorijiy modellarni O‘zbekiston oliy ta’lim tizimiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri ko‘chirish emas, balki ularni milliy madaniyat, mehnat bozori, ta’lim an‘analari va mavjud tashkiliy-pedagogik sharoitlarga moslashtirish zarur.

Shu jihatdan, kompetensiyaviy, faoliyatga yo‘naltirilgan, shaxsga yo‘naltirilgan, kontekstual va reflektiv yondashuvlarni uyg‘unlashtirish asosida yumshoq ko‘nikmalarni rivojlantirishning milliy metodologik tizimini shakllantirish maqsadga muvofiqdir. Taklif etilgan maqsadli, mazmuniy, jarayonli-texnologik, diagnostik va natijaviy komponentlardan iborat model yumshoq ko‘nikmalarni tizimli, bosqichma-bosqich va o‘lchash mumkin bo‘lgan tarzda rivojlantirish imkonini beradi.

Natijada oliy ta’lim muassasasi bitiruvchisi faqat o‘z mutaxassisligini biladigan kadr emas, balki o‘z bilimini yangi vaziyatlarda qo‘llay oladigan, samarali kommunikatsiya qiladigan, jamoada ishlaydigan, tanqidiy va kreativ fikrlaydigan, mustaqil qaror qabul qiladigan, mas‘uliyatli va professional faoliyati davomida o‘z kompetensiyalarini muntazam rivojlantirib boradigan raqobatbardosh mutaxassis sifatida shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-637-son, 23.09.2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-son Farmoni. 08.10.2019.
3. Chernyshenko O.S., Kankaraš M., Drasgow F. Social and Emotional Skills for Student Success and Well-being: Conceptual Framework for the OECD Study on Social and Emotional Skills. OECD Education Working Papers, No. 173. Paris: OECD Publishing, 2018.
4. OECD. How to Advance the Teaching and Assessment of Social and Emotional Skills. OECD Education Spotlights, No. 15. Paris: OECD Publishing, 2024.
5. World Economic Forum. The Future of Jobs Report 2025. Geneva: World Economic Forum, 2025.
6. Council of the European Union. Council Recommendation of 22 May 2018 on Key Competences for Lifelong Learning. Official Journal of the European Union, 2018/C 189/01.
7. National Association of Colleges and Employers. Career Readiness Competencies. NACE, USA.
8. SkillsFuture Singapore. Skills Demand for the Future Economy: Critical Core Skills. Singapore: SkillsFuture Singapore.
9. McClelland D.C. Testing for Competence Rather Than for Intelligence // American Psychologist. 1973. Vol. 28, No. 1. P. 1-14.

20-Sentyabr, 2026-yil

10. Boyatzis R.E. The Competent Manager: A Model for Effective Performance. New York: John Wiley & Sons, 1982.

11. Heckman J.J., Kautz T. Hard Evidence on Soft Skills // Labour Economics. 2012. Vol. 19, No. 4. P. 451-464.

12. Robles M.M. Executive Perceptions of the Top 10 Soft Skills Needed in Today's Workplace // Business Communication Quarterly. 2012. Vol. 75, No. 4. P. 453-465.

